

Broedvogelpopulaties van steltlopers in België, 1989-1990

Koen Devos, Patrick Meire, Paul Maes, Ludo Benoy, Jan Gabriëls,
Frank De Scheemaeker, Walter De Smet en Jacques van Impe

Breeding populations of waders in Belgium, 1989-1990.

Abstract

This paper gives the recent population estimates of breeding waders in Belgium. These estimates are mainly based on unpublished data of regional censuses in 1989 and 1990. As most wader species, with the exception of the Lapwing, are not very numerous and occur in well-surveyed areas, we can assume that the population estimates are quite accurate.

The most important breeding areas in Belgium occur in the north of the country and are indicated on Figure 1. The current status of breeding wader species is given in Table 1 and Figure 2 and 3. In Table 2, the breeding numbers of Belgium are compared with former estimates. Breeding numbers in the past have however often been underestimated. Population trends are hence the combined effect of methodological artifacts and real population changes.

The recent population estimates, trends in numbers and numerical distribution are discussed species by species.

The Common Ringed Plover is a rare but probably yearly breeder in Belgium (6 pairs in 1990). The Little Ringed Plover is more widespread in the country and has a population of 400-510 pairs. The numbers of Kentish Plover are declining very rapidly: 55-60 pairs. The breeding population of the Avocet reached about 410-420 pairs. As the majority of the population of most of these species is found on temporary grounds (raised with sand), the future gives reason for concern.

The population of Oystercatcher is steadily increasing mainly by expanding its range (610-640 pairs). Black-tailed Godwits show recent increases (865-910 pairs). Whether or not this will be a continuing trend is not yet clear. Lapwing (> 15.000 pairs) and Curlew (440-475 pairs) populations remain fairly stable. Snipe and Redshank numbers (resp. 55-65 and 145-160 pairs) are decreasing considerably, mainly by the loss of suitable natural habitats. Different wader species also showed a marked habitat shift. Where possible this is discussed.

The discussion deals mainly with the threats for breeding waders and their habitats and summarises the situation in Belgium.

Koen Devos, *Laboratorium voor Ecologie der Dieren, Zoögeografie en Natuurbehoud, Rijksuniversiteit Gent, K.L. Ledeganckstraat 35, B-9000 Gent.*

Patrick Meire, *Instituut voor Natuurbehoud, Kiewitdreef 3, B-3500 Hasselt*

Paul Maes, *Houthulststraat 21, B-2170 Merksem*

Ludo Benoy, *Fritz van de Berghelaan 16, B-2630 Aartselaar*

Jan Gabriëls, *Echellaan 12, B-3740 Munsterbilzen*

Frank De Scheemaeker, *Ronselareststraat 105, B-8380 Brugge*

Walter Desmet, *Staakstraat 140, B-9960 Assenede*

Jacques Van Impe, *Dr. van de Perrelei 51, B-2140 Borgerhout*

Inleiding

België heeft, in tegenstelling tot b.v. Nederland en Groot-Brittannië, geen echte traditie van grootschalige broedvogelinventarisaties en monitoringprojecten. Het eerste en enige grote inventarisatieproject vond plaats in de jaren '70 en resulteerde in de Belgische broedvogel-atlas (Devillers et al. 1988). Voor heel wat vogelsoorten moeten we op deze publikatie terugvallen om meer te weten te komen over aantallen en verspreiding. Over de evolutie van de broedvogelaantallen in de tijd weten we nog veel minder.

Steltlopers vormen hierop een beetje een uitzondering. Veel soorten zijn immers vrij gemakkelijk te inventariseren. Ze zijn niet erg algemeen en zijn eerder beperkt in hun verspreiding waardoor ze een dankbaar onderwerp vormen voor regionale inventarisatieprojecten. Door het samenbrengen van de resultaten van dergelijke regionale inventarisaties en door correspondentie met lokale ornithologen was het dan ook mogelijk om in het verleden met een zekere regelmaat populatieschattingen te publiceren (Verheyen 1957, Voet 1970, Lippens & Wille 1972). Meer recent verscheen ook een reeds eerder vermelde Belgische broedvogel-atlas (Devillers et al. 1988) met vooral informatie over de periode 1973-1977. In 1981 werd een specifieke stelt-

loperinventarisatie georganiseerd in Vlaanderen (Voet et al. 1982). We willen ook niet nalaten te vermelden dat in het kader van de Europese broedvogel-atlas een rapport werd opgesteld met een aantal ruwe schattingen van de aantallen broedvogels in Vlaanderen tijdens de periode 1985-1988 (Van Vesseem & Meire 1990).

De laatste gedetailleerde aantalsschattingen van broedende steltlopers dateren inmiddels al van bijna 10 jaar geleden. Tijdens dit laatste decennium vonden in heel wat broedgebieden een aantal belangrijke ontwikkelingen plaats, vooral op het vlak van de habitat. Effecten hiervan op de aanwezige broedvogels konden hierbij niet uitblijven. Het leek ons dan ook interessant om de grootte en aantalsevolutie van onze steltloperpopulaties opnieuw te bekijken en te evalueren.

Materiaal en methoden

Deze bijdrage is vooral gebaseerd op ongepubliceerde gegevens van regionale inventarisaties. Wat de volledigheid van de gegevens betreft, stellen we vast dat de minder algemene steltloper-soorten in de meeste regio's goed geïnventariseerd werden. Van bijna alle soorten kunnen we dan ook een vrij nauwkeurig beeld van de

Belgische populatie samenstellen. In feite stellen alleen de Kievit *Vanellus vanellus* en de Houtsnip *Scolopax rusticola* ons voor grote problemen. Voor de Kievit moeten we grotendeels terugvallen op de inventarisatie in 1981. De afwijkende levenswijze en het totaal verschillende broedbiotoop van de Houtsnip vergen een andere aanpak en andere inventarisatiemethoden. Deze soort werd hier dan ook buiten beschouwing gelaten. De Houtsnip vormt momenteel echter het onderwerp van een uitgebreid onderzoek in opdracht van het K.B.I.N. Bij de soortbesprekingen komen we nog eens meer in detail terug op de volledigheid en nauwkeurigheid van het beschikbare materiaal.

Verder is het ook noodzakelijk te vermelden dat van jaar tot jaar grote schommelingen in de werkelijke aantallen kunnen voorkomen. Dit maakt het gevaarlijk om gegevens van gebieden of regio's die in verschillende jaren werden geïnventariseerd, bij elkaar op te tellen. Daarom hebben we geprobeerd om zoveel mogelijk gegevens van 1990 te gebruiken. Soms was het echter nodig om terug te vallen op 1989 of nog andere jaren. Dit wordt dan wel telkens vermeld in de soortbesprekingen.

Regionale gegevens werden gevonden in o.a. Devocht et al. (1974), Meeus et al. (1979), Van Gompel (1978, 1988), Gabriëls (1981, 1985), Batsleer (1988), De Scheemaeker (1991), Menschaert (in voorbereiding) en Van Impe (1991). Een belangrijke informatiebron waren ook de veldornithologische jaarboeken van Noord-West-Vlaanderen, Zuid-West-Vlaanderen, de Noord-Westhoek, de Netevallei en regio Lier (Buys et al. 1990), en de Durmevallei-Waasmunster (De Beleyr 1990), alsook de ongepubliceerde verslagen van de Vogelwerkgroep Noord-Oost-Vlaanderen (du Cheyne & De Smet 1991). Er werden ook waardevolle gegevens teruggevonden in regionale avifauna's, van o.a. Klein-Brabant (Van der Krieken 1990) en het Mechelse (Beullens 1986).

Wat de opbouw van het artikel betreft hebben we vooral Voet et al. (1982) gevolgd zodat gemakkelijk vergelijkingen kunnen getroffen worden.

De resultaten in dit artikel wat de weidevogels betreft vinden we ook terug in Devos et al. (in druk). De aantallen kunnen echter hier en daar in geringe mate verschillen omdat de gegevens in dit artikel iets vollediger en recenter zijn.

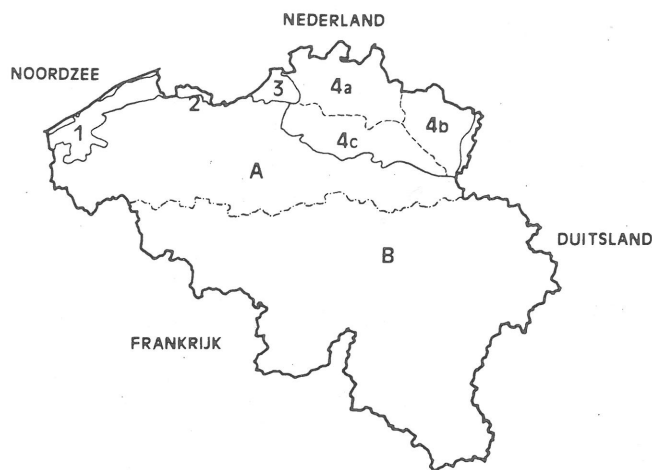
Resultaten

1. BELANGRIJKSTE STELTLOPERGEBIEDEN IN BELGIE

De meest belangrijke regio's voor broedende steltlopers zijn aangeduid op Figuur 1. Ook in de soortbespreking wordt meestal teruggevallen op deze regio's.

De kuststreek

De weinig nog natuurlijke biotopen herbergen momenteel slechts een relatief klein deel van de steltloperpopulaties in de kuststreek. Het Zwin te Knokke-Heist en de IJzermonding te Nieuwpoort vormen de enige slik- en schorgebieden langs de korte Belgische kust (67 km). Ze zijn bovendien beperkt in oppervlakte en hun belang voor broedende steltlopers is dan ook vrij gering. Het Belgische deel van het Zwin (125 ha) bestaat uit schorren, slikken, kreken en duinen. De schorren vormen het broedgebied voor Tureluur *Tringa totanus*

Figuur 1. Kaart van België met situering van de belangrijkste regio's voor broedende steltlopers.

Figure 1. Map of Belgium with localisation of different regions of major importance for breeding waders.

- A. Vlaanderen
Flanders
1. Kustpolders
  2. Polders Noord-Oost-Vlaanderen
  3. Polders Beneden-Schelde
  4. Kempen
    - 4a Antwerpse Kempen
    - 4b Limburgse Kempen
    - 4c Zuiderkempen
  5. Overige gebieden in Vlaanderen
Other areas in Flanders.
- B. Wallonië
Southern part of Belgium

terwijl een aantal zandige eilandjes met schelpengruis, vaak in stand gehouden door beheerswerken, vooral van belang zijn voor Kluut *Recurvirostra avosetta*, Scholtekster *Haematopus ostralegus* en in mindere mate Strandplevier *Charadrius alexandrinus*. Aan de IJzermonding (12 ha) zijn schorren en slikken in de loop van deze eeuw door inpolderingen en opspuitingen zo sterk afgenomen dat er nog nauwelijks plaats is voor broedende steltlopers (slechts enkele paartjes Scholtekster). Het strand en de duinengordel vormden in het verleden een belangrijk broedgebied voor de Strandplevier maar hebben tegenwoordig hun belang verloren door het massatoerisme.

Achter de duinengordel liggen de uitgestrekte zeepolders die een uitgesproken landbouwgebied vormen. Grote poldergebieden werden in het verleden gekenmerkt door een permanente wateroverlast zodat slechts een zeer extensieve landbouw kon plaatsvinden. Dit gaf aanleiding tot half-natuurlijke landschappen met een zeer grote ecologische waarde. Van deze natte graslandcomplexen blijft echter maar weinig meer over. Grote delen van de polders werden doorgetrokken. De landbouw werd steeds intensiever. Graslanden werden geëgaliseerd en gescheurd. Vooral grootschalige ruilverkavelingen hebben heel veel schade toegebracht aan weidevogelgebieden. Zelfs de meest marginale en natte poldergronden worden nu sterk bedreigd. Gebieden die hiervan tot nu toe gespaard bleven, zijn ondermeer de Uitkerkse Polder en de IJzerbroeken tussen Diksmuide en Oostvleteren. Zij herbergen momenteel dan ook een belangrijk deel van de Grutto-populatie in de kustpolders.

Bepaalde weidecomplexen aan de Oost- en Middenkust (o.a. Zwinpolders en Ramskapelle-Dudzele) kunnen een

zilt karakter vertonen. Desmet (1985) stelde vast dat meer dan 90 % van de Tureluurs aan de Oostkust gebonden was aan natte, brakke situaties op kleigronden. De uitbouw van de Zeebrugse haven heeft belangrijke consequenties voor broedende steltlopers aan de Oostkust. Enerzijds gaat er een zeer waardevol weidevogelgebied met hoge aantallen Tureluur en Grutto *Limosa limosa* verloren. Anderzijds ontstaat er, weliswaar slechts tijdelijk, een nieuw biotoop van opgespoten terreinen. In de Achterhaven kregen we in de beginjaren grote aantallen Kluten en plevieren, terwijl er in een latere fase ook soorten als Grutto en Tureluur verschijnen. Naarmate de uitbouw van de haven vordert, verdwijnen deze soorten echter grotendeels. Recent ontstonden ook in de Voorhaven een aantal zandige biotopen die vooral voor Strandplevier van belang zijn. De Zandstreek en de Zandleemstreek die grenzen aan de polders zijn weinig belangrijk voor steltlopers. We kunnen er vooral de Kievit en recent ook de Scholekster aantreffen maar de densiteiten zijn veel kleiner dan in de polders.

Noord-Oost-Vlaanderen

Deze regio omvat een stuk Scheldepolders waarin ook het gekende krekengebied gelegen is, de aangrenzende zandstreek en de geïndustrialiseerde Kanaalzone. Noord-Oost-Vlaanderen heeft veel van zijn waarde voor steltlopers verloren. We vinden er nog enkele kleine, verspreide restbiotopen zoals drassige weilanden en een tweetal slikkerige kreekjes. De rest is ingepalmd door zeer intensieve akkerbouw in de polders en veeveelt met weilanden en maïsakkers op de zandgronden.

Voor een aantal soorten zoals Kluut en Kleine Plevier *Charadrius dubius* hebben vooral de opgespoten gebieden in de Kanaalzone en te Moerbeke nog enig belang.

Polders Beneden-Schelde

De grote opgespoten terreinen op de Linkeroever vormen sinds het eind van de jaren '70 één van de belangrijkste broedgebieden voor steltlopers in Vlaanderen. Onderzoek door J. Van Impe (1991) heeft de uitzonderlijke betekenis van deze terreinen in de jaren '80 aangetoond. De laatste jaren is het aantal broedparen van de eigenlijke 'weidevogels' zoals Grutto en Tureluur sterk gestegen door het groter aanbod aan oudere en begroeide opgespoten terreinen. Van de pioniersoorten handhaven Kleine Plevier en Kluut zich voorlopig nog op een hoog maar wisselend niveau, terwijl de Strandplevier sterk afneemt.

Opgespoten terreinen op de rechteroever van de Schelde hebben veel aan belang ingeboet maar kleine aantallen Kluut en Kleine Plevier broeden er nog steeds en Grutto en Tureluur komen plaatselijk in klein aantal voor.

Op de brakwaterschorren (Galgenschoor en Paardenschor) is de Tureluur sterk afgenomen door het uitvallen van beweiding en verruiging. Zeer kleine aantallen Grutto's en Tureluurs broeden nog in de resterende polders.

Al de goed bezette broedplaatsen van het Beneden-Scheldegebied zijn onmiddellijk bedreigd door de verdere uitbreiding van de Antwerpse haven. Aangezien de opgespoten terreinen op de Linkeroever slechts tijdelijk geschikt zullen blijven (bebouwing, wegeaanleg, egaliserend, vegetatieontwikkeling,...), moet hier in de nabije toekomst met een drastische afname van alle steltloper-

populaties rekening gehouden worden. Een dergelijke ontwikkeling werd reeds op de rechteroever vastgesteld na de volledige uitbouw van de haveninfrastructuur aldaar.

De weinige natuurlijke brakwaterschorren zijn ook sterk bedreigd of reeds gedeeltelijk verdwenen door dijkverhogingen en havenuitbreiding.

Drassige en zilte graslandjes in de nog bestaande polders worden verder bedreigd door ontwatering.

Antwerpse Kempen

De Kempen werden in een nog niet zo ver verleden hoofdzakelijk gekenmerkt door ecologisch zeer waardevolle half-natuurlijke landschappen zoals heide, vochtige en bloemrijke hooilanden en oude gradiëntrijke graslanden met heide- en venrestanten. Deze biotopen zijn de laatste 20 tot 30 jaar echter in versneld tempo verdwenen. Dit heeft onmiddellijk tot gevolg dat soorten als Tureluur en Watersnip *Gallinago gallinago* thans op het punt staan te verdwijnen. Minder kritische soorten (Wulp *Numenius arquata*, Grutto) hebben zich voorlopig aan de ingrijpende veranderingen kunnen aanpassen, hoewel de Grutto in sommige delen van de Antwerpse Kempen drastisch is afgenomen.

Het gros van de steltloperpopulaties broedt thans in vrij banale en soortenarme graslanden, soorten als Kievit en Scholekster vooral op maïsakkers.

De Noorderkempen kenmerkt zich door een zeer hoge dichtheid van de rundvee- en varkensstapel en een zeer intensieve bedrijfsvoering. Hoge veebezetting, overbemesting, steeds vroeger maaien, afname van permanent weiland, toename maïsteelt enz. vormen een complex van factoren die de Kempense weidevogelpopulaties rechtstreeks of onrechtstreeks bedreigen. Naast de reeds uitgevoerde en ecologisch veelal desastreuze ruilverkavelingen zijn er in de nabije toekomst verdere groot-schalige verkavelingen gepland. Plaatselijk begint ook de glasteelt en de willekeurige inplanting van grote serres een probleem te vormen (vallei van de Mark).

De weinig resterende heidevelden kennen eveneens hun eigentijdse problemen: verlaging van de grondwaterpiegel, bosvorming, recreatie, verzuring, vergrassing en op de militaire terreinen, heidebranden.

Limburgse Kempen

De Limburgse Kempen hebben grotendeels dezelfde evolutie meegemaakt als de Antwerpse Kempen. Ook hier hebben uitgestrekte heidegebieden op de hogere zandgronden plaats moeten ruimen voor cultuurgronden. We willen echter in het bijzonder de vele Kempense beekdalen in Limburg vermelden. Deze beekdalen vormen een belangrijk broedgebied voor heel wat steltlopers, denken we maar aan de valleien van de Zwarte Beek, de Bosbeek en de Dommel. Hier wisselen kleinschalige situaties met zeggevegetaties, rietkragen, verruigde graslandjes, vochtige hooilanden en broekbosjes elkaar af. Vooral in de brede, open dalen bevinden zich veel graslanden die een geschikt biotoop vormen voor weidevogels. Het voorkomen van de Watersnip, die een voorkeur vertoont voor vochtige en zeer natte vegetaties, met verspreide broekbosjes, wijst op de grote waarde van deze beekdalen. In enkele bovenlopen situeren zich ook nog een aantal natte heideterreinen die o.a. Grutto, Wulp en Watersnip herbergen.

En uitvoerige beschrijving van de Kempen en de Limburgse weidevogelgebieden wordt gegeven in Gabriëls (1981, 1985).

Andere regio's

Buiten de beschreven gebieden broedt slechts een minderheid van de steltloperpopulaties in België. Hun verspreiding is er veel meer fragmentair. Ook het aantal soorten is er meestal beperkt tot Kievit en Kleine Plevier. De Kievit kan plaatselijk wel behoorlijke densiteiten bereiken. Net als de Kievit begint ook de Scholekster zich geleidelijk aan te passen aan intensievere landbouwgronden. Deze soort komt nu o.a. sievers voor in de vallei van de Boven-Schelde. Het is trouwens vooral langsheen de Schelde dat we nog een aantal restbiotopen vinden die nog een zekere waarde hebben voor meer kritische weidevogels. We vermelden o.a. de Kalkense Meersen (Grutto), de Bourgoyen te Drongen (Grutto, Watersnip) en de Brabantse Demervallei (Watersnip).

Wallonië is van relatief weinig belang voor broedende steltlopers, behalve voor de Kleine Plevier en de Kievit die al grote delen van het zuidelijke landsgedeelte heeft bezet. Ook de aanwezigheid van de Watersnip, o.a. in de moerassen van Vance en Sampont, is zeker het vermelden waard.

2. SOORTBESPREKING

Voor de broedvogelaantallen in verschillende regio's in België verwijzen we naar Tabel 1. De verspreiding van de soorten is weergegeven in Figuren 2 en 3. Een overzicht van de populatieschattingen sinds het midden van de jaren '50 wordt gegeven in Tabel 2. We willen wel benadrukken dat de broedvogelaantallen van een aantal soorten in het verleden onderschat werden. Het vaststellen van een toe- of afnemende trend moet dan ook met de nodige voorzichtigheid gebeuren. In de hiernavolgende soortbespreking wordt daar dieper op ingegaan.

SCHOLEKSTER *Haematopus ostralegus*

Totale populatie

Echt gedetailleerde gegevens uit de periode 1989-1990 zijn niet van alle regio's voorhanden. De soort broedt meestal vrij verspreid zodat gemakkelijk een aantal paartjes over het hoofd worden gezien. We schatten de huidige populatie op zo'n 610 tot 640 paar en dat is wellicht een minimum.

	I	II	III	IV	V	VI	VII
Scholekster <i>Haematopus ostralegus</i>	175-195	65	150	> 130	57-65	> 40	0
Kluut <i>Recurvirostra avosetta</i>	105-110	13	285-290	0	0	0-5	1-3
Kleine Plevier <i>Charadrius dubius</i>	25-30	7-10	155	15	55-70	> 50	100-180
Bontbekplevier <i>Charadrius hiaticula</i>	3	0	3	0	0	0	0
Strandplevier <i>Charadrius alexandrinus</i>	40	0	17	0	0	0	0
Kievit <i>Vanellus vanellus</i>	+	+	800	> 3000	+	+	3000-5000
Watersnip <i>Gallinago gallinago</i>	0	0	0	0	30-35	4-6	23
Grutto <i>Limosa limosa</i>	272-285	2	100-105	400-420	78-87	12-15	0
Wulp <i>Numenius arquata</i>	0	0	4	250-265	185-205	0	0
Tureluur <i>Tringa totanus</i>	60	0-4	85-90	2-5	0-2	0	0
Oeverloper <i>Actites hypoleucos</i>	0	0	0	0	0	0	0-2

Tabel 1: Aantal broedparen van steltlopers in verschillende regio's in België, 1989-1990.

Table 1: Numbers of breeding waders in different regions in Belgium in 1989-1990.

I Kustpolders; II Noord-Oost-Vlaanderen; III Polders Beneden-Schelde; IV Antwerpse Kempen; V Limburg (Kempen + Maasvallei); VI Andere gebieden in Vlaanderen; VII Wallonië

	1956	1968	1972	1977	1981	1990
Scholekster <i>Haematopus ostralegus</i>	16-20	65	60	170-175	380	610-640
Kluut <i>Recurvirostra avosetta</i>	55-60	180	190	245	480	410-420
Kleine Plevier <i>Charadrius dubius</i>	85-100	150-175	180	250-255	350-400	400-510
Bontbekplevier <i>Charadrius hiaticula</i>	2	2-3	-	-	3	6
Strandplevier <i>Charadrius alexandrinus</i>	80	100	115	105	130	55-60
Kievit <i>Vanellus vanellus</i>	1300-1500	> 4000	5000	+	> 15.000	+
Watersnip <i>Gallinago gallinago</i>	> 60	45	80	+	115-130	55-65
Grutto <i>Limosa limosa</i>	150	225-235	240	> 400	750-780	865-910
Wulp <i>Numenius arquata</i>	230-270	300-310	350	380-385	475	440-475
Tureluur <i>Tringa totanus</i>	160	180-190	190	190	210	145-160
Oeverloper <i>Actites hypoleucos</i>	-	-	-	-	-	0-2

Tabel 2: Aantal broedparen van steltlopers in België.

Table 2: Numbers of breeding pairs of waders in Belgium.

Bronnen Sources: 1956: Verheyen 1957; 1968: Voet 1970; Lippens & Wille 1972; 1977: Voet et al. 1982; 1990: dit artikel.

Verspreiding

□ Kustpolders 175-195 paar (1990)

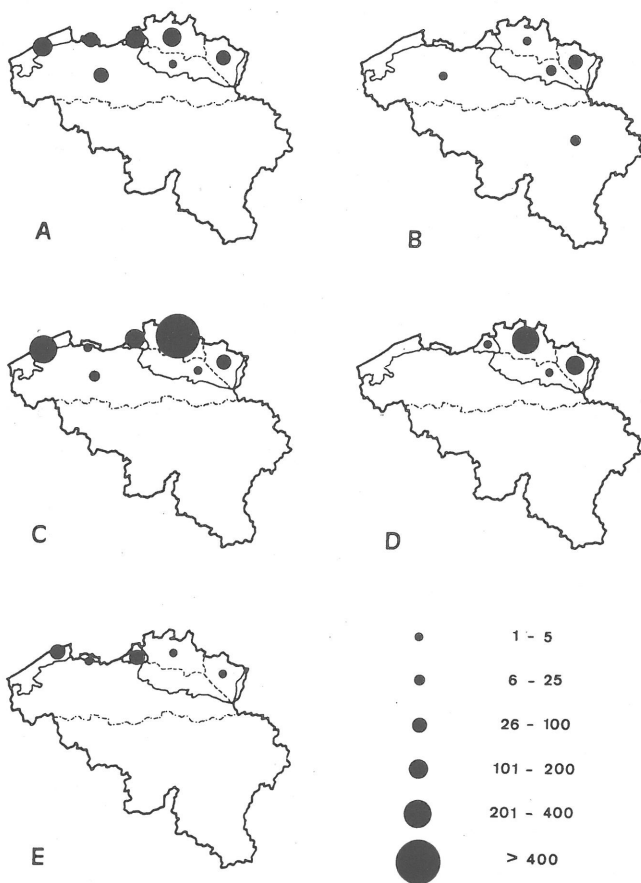
Het zwaartepunt van de broedpopulatie ligt aan de Oostkust: 135 - 145 paar. Vooral het Zwin (31 paar) en de omliggende Zwinpolders (29 paar) springen in het oog. In de Uitkerkse Polder werden 23 paar geteld. Aan de Middenkust (15-20 paar) en de Westkust (25-30 paar) is de soort duidelijk minder talrijk doch er is wel een duidelijk stijgende trend waarneembaar.

□ Noord-Oost-Vlaanderen 65 paar (1990)

In 1990 vond een vrij volledige inventarisatie plaats. Daarbij werd de totale populatie van Noord-Oost-Vlaanderen tussen Maldegem en Moerbeke, met inbegrip van de Kanaalzone, op ca. 65 paar geschat. Daarvan broedde ongeveer de helft in de eigenlijke polders waar de soort nog steeds lijkt toe te nemen. Vooral in de streek van Assenede komen heel wat broedende Scholcksters voor (22 paar). De soort schuift langzaam op naar het zuiden, op de zandgronden, maar is voorlopig nog afwezig in grote delen van de regio.

□ Beneden-Schelde ca. 150 paar (1990)

De populatie op Linkeroever bedroeg in 1990 ca. 120

Figuur 2. Verspreiding van Scholckster *Haematopus ostralegus* (A), Watersnip *Gallinago gallinago* (B), Grutto *Limosa limosa* (C), Wulp *Numenius arquata* (D) en Tureluur *Tringa totanus* (E) in België, 1989-1990. Voor de indeling in regio's verwijzen we naar Figuur 1.

Figure 2. Numeric distribution of Oystercatcher *Haematopus ostralegus* (A), Snipe *Gallinago gallinago* (B), Black-tailed Godwit *Limosa limosa* (C), Curlew *Numenius arquata* (D) and Redshank *Tringa totanus* (E) in Belgium, 1989-1990. For the localisation of the regions: see Figure 1.

paar, waarvan het gros op opgespoten terreinen broedt. Op de Rechteroever is 30 paar mogelijk een minimum. Dit is een aanzienlijke toename t.o.v. 1981 (89 paar).

□ Antwerpse Kempen > 130 paar (1985-1990)

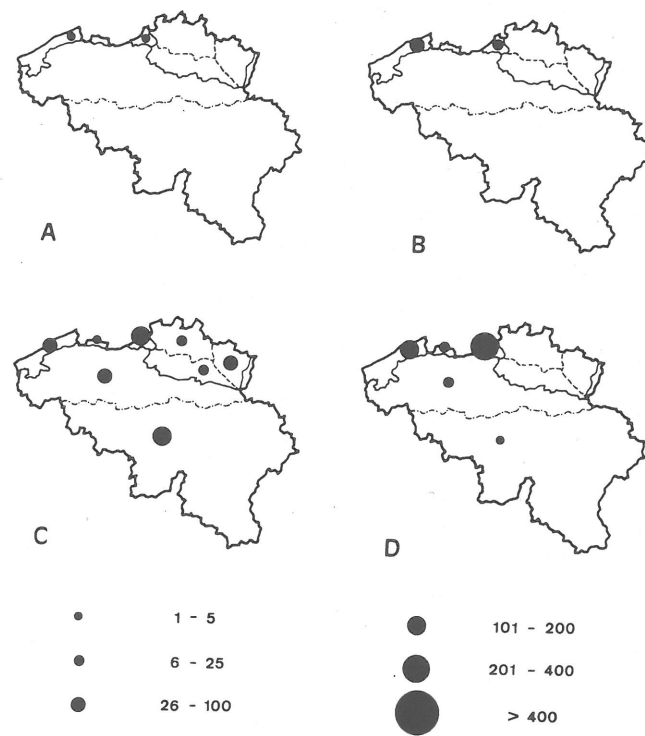
Hoewel geen volledige inventarisaties meer plaatsvonden sinds 1981, kan door een combinatie van gegevens van verschillende jaren en verschillende gebieden een populatie van > 130 paar vooropgesteld worden. Er wordt nog steeds een lichte toename vastgesteld.

□ Limburg 57-65 paar (1989)

De meeste broedparen treffen we aan in de Limburgse Kempen (48-53 paar). In de Maasvallei broeden 9-12 paar. Ook treffen we verschillende broedparen aan op opgespoten terreinen langs het Albertkanaal. Het Albertkanaal vormt trouwens zowat de zuid-zuidwestgrens van de verspreiding in de Kempen. In Zuid-Limburg werden, ondanks enkele zomerwaarnemingen, nog geen broedgevallen vastgesteld.

□ Andere gebieden > 40 paar

De soort lijkt zich nog steeds verder uit te breiden in het binnenland met een duidelijke voorkeur voor de aangrenzende delen van de polders en voor riviervalleien. Zo herbergt de Zandstreek aan de Oostkust reeds een 15-tal paartjes. Ook in de Scheldevallei (vermoedelijk reeds > 15 paar) lijkt de soort het goed te doen. In

Figuur 3. Verspreiding van de Bontbekplevier *Charadrius hiaticula* (A), Strandplevier *Charadrius alexandrinus* (B), Kleine Plevier *Charadrius dubius* (C) en Kluut *Recurvirostra avosetta* (D) in België, 1989-1990. Voor de indeling van de regio's verwijzen we naar Figuur 1.

Figure 3. Numeric distribution of Common Ringed Plover *Charadrius hiaticula* (A), Kentish Plover *Charadrius alexandrinus* (B), Little Ringed Plover *Charadrius dubius* (C) and Avocet *Recurvirostra avosetta* (D) in Belgium, 1989-1990. For the localisation of the regions: see Figure 1.

Klein-Brabant is de soort sinds 1988 broedvogel, momenteel met een 3-tal paar.

Bespreking

De sterke toename van de Scholekster, zoals geïllustreerd in Tabel 2, reflecteert vrij goed de werkelijke evolutie. In de jaren '50 was de soort een zeldzame broedvogel in België (max. 20 paar) die beperkt was tot enkele typische kustgebieden zoals het Zwin te Knokke-Heist en de IJzermonding te Nieuwpoort. Daarna vond een toename plaats die gepaard ging met de kolonisatie van het binnenland. Vooral in de noordelijke regio's van Vlaanderen is de soort nu een vrij algemene broedvogel. De toename lijkt zich momenteel nog steeds door te zetten: 380 paar in 1981, 610-640 paar in 1990. In alle regio's werd er een stijging van het aantal broedparen genoteerd terwijl er terzelfdertijd nog altijd een zuidwaartse expansie plaats heeft.

De soort broedt zowel in hooilanden, grasweiden als op akkers en opgespoten terreinen. Vooral maisakkers zijn in trek (b.v. in de IJzervallei, Noord-Oost-Vlaanderen en de Antwerpse Kempen). Hoe de verhouding graslanden - akkers in Vlaanderen ligt, is niet erg duidelijk. Deze verhouding kan immers sterk verschillen van gebied tot gebied.

KLUUT *Recurvirostra avosetta*

Totale populatie

De populatie wordt momenteel geschat op ca. 410-420 paar. Alle belangrijke broedgebieden werden goed geteld.

Verspreiding

□ Kuststreek 105-110 paar (1990)

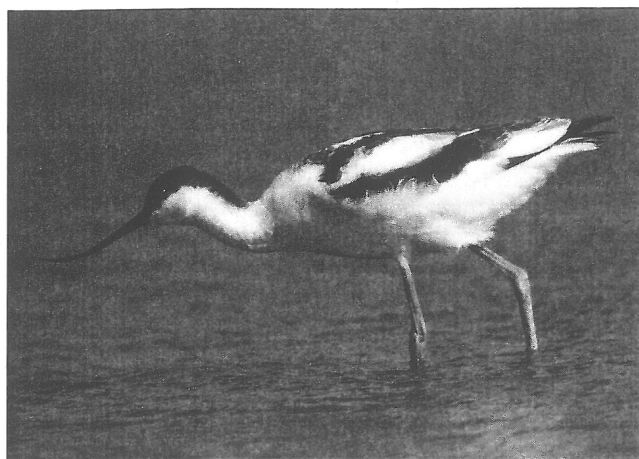
Het aantal Kluten is lichtjes toegenomen t.o.v. het begin van de jaren '80: 89-102 paar in 1981, 105-110 paar in 1990. De Achterhaven blijft het belangrijkste broedgebied (40 paar) gevolgd door het Zwin (29 paar) en de omliggende Zwinpolders (18 paar). Verder ook 4 paar in de Uitkerkse Polder.

Aan de Middenkust troffen we in 1990 een 7-tal broedparen aan.

De soort is ook aan de Westkust een jaarlijkse broedvogel geworden op de bezinkingsbekkens (suikerfabriek) te Veurne: 3 paar in 1990.

□ Noord-Oost-Vlaanderen 13 paar (1990)

De soort broedt alleen nog in een min of meer natuurlijk biotoop te St.-Margriete (omgeving Molenkreek) op akkerland bij een slikkerige kreek. Verder

Kluut *Recurvirostra avosetta*

Foto: A.C. Zwaga

wordt de Kluut in wisselende aantallen vastgesteld op opgespoten terreinen waarvan enkele meer en meer uitdrogen en verruigen. Op het slibstort te Zelzate speelt de sterk wisselende waterstand een grote rol: in 1988 17 paar met 33 pulli, in 1990 3 mislukte pogingen.

□ Beneden-Schelde 285-290 paar (1990)

De laatste 20 jaar vormen de opgespoten terreinen van het Antwerpse havengebied de voornaamste broedplaats van de Kluut in Vlaanderen. Door het wisselend aanbod aan geschikte biotopen kan de populatie jaarlijks sterk fluctueren. Na het zeer hoge aantal broedparen begin de jaren '80 (358 paar), nam de soort af om vervolgens terug toe te nemen. In 1990 werden 285-290 paar geteld, waarvan 234 paar op Linkeroever en 50-55 paar op Rechteroever.

□ Andere gebieden

De Kluut kan overal in Vlaanderen tot broeden komen waar geschikte gebieden ontstaan. Deze vestigingen zijn echter meestal van tijdelijke aard. Zo werden o.a. in 1988 en 1989 4 broedgevallen vastgesteld in de vallei van de Boven-Schelde.

De laatste jaren komen ook in Wallonië 1 tot 3 paar tot broeden.

Bespreking

De Vlaamse populatie heeft zich tijdens de laatste 9 jaar al bij al nog goed weten te handhaven met slechts een beperkte afname: ca. 480 paar in 1981 tegenover 410-420 paar in 1990. Het is echter de vraag hoe lang de belangrijke concentraties in het Achterhavengebied te

	Europa	Nederlands Deltagebied		België	
		A	B	A	B
Kluut <i>Recurvirostra avosetta</i>	19,000 - 19,700	3088	15.7 - 16.3	410 - 420	2.1 - 2.2
Kleine Plevier <i>Charadrius dubius</i>	16,900 - 28,000	181	0.6 - 1.1	400-510	1.8 - 2.4
Bontbekplevier <i>Charadrius hiaticula</i>	12,500 - 13,800	243	1.8 - 1.9	6	< 0.1
Strandplevier <i>Charadrius alexandrinus</i>	6,400 - 9,600	462	4.8 - 7.2	55 - 60	0.6 - 0.9

Tabel 3: Aantal broedparen (a) van Kluut en plevieren in België en het Nederlandse Deltagebied (gegevens 1989, Meininger 1990) in relatie (%) tot de Europese broedpopulatie (b) (Piersma 1986).

Table 3: Number of breeding pairs (a) Avocet and plovers in Belgium and the Dutch Delta-area (Meininger 1990) in relation to the European population (%), b) (Piersma 1986).

Zeebrugge en op de Linkeroever van de Schelde nog zullen standhouden. De komende jaren kan hier een afname verwacht worden.

KLEINE PLEVIER *Charadrius dubius*

Totale populatie

Vooraf door zijn ruime verspreiding is het vrij moeilijk om een goed beeld te krijgen van de huidige broedpopulatie. In 1981 werd de Vlaamse populatie geraamd om minimum 300-330 paar. Rekening houdende met een ondertelling aan de Beneden-Schelde benaderde het cijfer van minstens 350 paar toen wellicht meer de werkelijkheid. Waarschijnlijk heeft er sindsdien plaatselijk een lichte afname plaatsgevonden. Op basis van de verkregen gegevens doen we een voorzichtige raming van 400-510 paar in België waarvan 300-330 paar in Vlaanderen.

Verspreiding

- Kuststreek 25-30 paar (1990)

Voor de Oostkust en Westkust kunnen we vrij nauwkeurige cijfers voorleggen: resp. 17 en 3 paar. Aan de Middenkust minstens 5 paar. De belangrijkste broedgebieden waren een opgespoten terrein te Brugge (7-9 paar) en de Achterhaven te Zeebrugge (4 paar).

- Noord-Oost-Vlaanderen 7-10 paar (1990)

Bijna alle broedgevallen situeren zich op industrieterreinen te Zelzate, Moerbeke en in de Gentse kanaalzone. De soort broedt nog amper in de polders (1-2 paar) bij gebrek aan slikranden langs de kreken.

- Beneden-Schelde ca. 155 paar (1990)

Deze regio blijft het hoofdgebied van de soort in Vlaanderen. Tussen 1988 en 1990 schommelde het bestand op de opgespoten terreinen van Linkeroever tussen de 130 en 160 paar (ca. 140 paar in 1990).

Op Rechteroever broedt de Kleine Plevier verspreid in klein aantal. Het totale bestand is hier minder goed gekend maar bedraagt waarschijnlijk ca. 15 paar.

- Antwerpse Kempen 15 paar (1990)

De populatie van de Noorderkempen bedraagt de jongste jaren wellicht ca. 15 paar. Door de onvolledigheid van de gegevens is dit waarschijnlijk een minimum. Toch kan er gesteld worden dat de soort in aantal is teruggelopen t.o.v. het begin van de jaren '80.

Kleine Plevier *Charadrius dubius*

Foto: A.C. Zwaga

De soort broedt hier vooral in kleiputgebieden en aan zandwinningsputten. Traditioneel belangrijke broedgebieden vinden we te St.-Lenaarts-Rijkevorsel, Retie, Mol-Postel en Geel.

- Limburg 55-70 paar (1989)

Belangrijke aantallen vinden we in de Maasvallei (15-20 paar), op de opgespoten terreinen langs het Albertkanaal (ca. 20 paar), in de omgeving van de zandputten rond het Kempisch kanaal, in Noord-Limburg en op de zandige terreinen rond plassen en depressies in het oorspronkelijk duinenlandschap te Kattenbos-Balen-Lommel.

- Andere gebieden

De Kleine Plevier is als broedvogel ruim verspreid over Vlaanderen en een deel van Wallonië. Ook buiten de besproken regio's kunnen dus nog behoorlijke aantallen voorkomen. We hebben hier echter geen nauwkeurige recente gegevens over verzameld. Rekening houdend met vroegere inventarisaties schatten we dat er in het niet besproken gedeelte van Vlaanderen nog minstens zo'n 50 paartjes voorkomen. In Wallonië bedraagt de broedpopulatie 100 à 180 paar. De populatie werd hier vroeger zeker onderschat.

Bespreking

We beschikken niet over volledige gegevens maar we kunnen veronderstellen dat de Vlaamse populatie sinds 1981 (> 350 paar) licht in aantal is afgenomen. De soort houdt wel goed stand aan de Beneden-Schelde maar in de provincie Limburg en ook in de Antwerpse Kempen werd een lichte afname vastgesteld. De toename van de totale Belgische populatie sinds 1981 (Tabel 2) is volledig te wijten aan de hogere aantallen in het Waalse landsgedeelte. Deze zijn echter niet het gevolg van een reële aantalstoename maar wel van meer volledige tellingen. De Kleine Plevier is ook een soort waarvan de aantallen sterk bepaald worden door het aanbod aan geschikte kunstmatige terreinen. De soort is echter minder kieskeurig dan de Strandplevier en komt ook op meer begroeide terreinen voor.

We verwachten dan ook dat de populatie van de Kleine Plevier nog vrij goed zal standhouden tijdens de komende jaren.

BONTBEKPLEVIER *Charadrius hiaticula*

In 1990 werden 6 broedgevallen genoteerd waarmee de soort zijn status van zeldzame maar wellicht jaarlijkse broedvogel behoudt.

In 1989 en 1990 werden op de Linkeroever van de Schelde 3 paar vastgesteld. De soort broedt hier sinds 1977 regelmatig, maar niet jaarlijks, met 1 à 3 paar.

Aan de Oostkust telde men eveneens 3 paar in 1990: 2 in het Zwin te Knokke-Heist en 1 in de Achterhaven te Zeebrugge. In de Voorhaven kwam de soort niet tot broeden, hoewel hier in 1989 nog twee paartjes voorkwamen.

STRANDPLEVIER *Charadrius alexandrinus*

Totale populatie

Het totaal aantal broedparen in Vlaanderen ligt wellicht niet hoger dan 55-60 paar.

In de weinige regio's waar de Strandplevier nog voorkomt, werd de soort vrij goed geïnventariseerd zodat

slechts weinige paartjes over het hoofd zullen gezien zijn.

Verspreiding

□ Kuststreek 40 paar (1990)

Aan de Oostkust treffen we nog ca. 38 paar aan. Vooral in de Voorhaven te Zeebrugge bevinden zich enkele geschikte terreinen waar ca. 30 koppels broedden.

In het Zwin treffen we nog amper 4 paar aan. Ook de Achterhaven lijkt sterk aan belang in te boeten: 4 paar.

Aan de Westkust is de soort nagenoeg verdwenen. Alleen op het ontoegankelijke Militair Domein van Lombardsijde werd nog een paartje aangetroffen.

□ Beneden-Schelde 17 paar (1990)

Het bestand aan de Beneden-Schelde ligt de laatste jaren veel lager dan eind de jaren '70 en begin de jaren '80. In 1989 en 1990 werden resp. 20 en 17 paar vastgesteld op Linkeroever. De soort broedt al lang niet meer op Rechteroever. Het verminderde aanbod aan jonge en schaars begroeide opgespoten terreinen is de oorzaak van de achteruitgang.

□ Andere gebieden

Naar verluidt broeden er ook nog enkele paartjes op opgespoten terreinen in de Gentse Kanaalzone. We hebben hierover echter geen gedetailleerde informatie.

Bespreking

De populatie is tijdens de laatste 10 jaar meer dan gehalveerd en hier is de voorspelling van Voet et al. (1982) duidelijk uitgekomen. Het ontstaan van opgespoten terreinen in de havengebieden van Zeebrugge en Antwerpen leidde aanvankelijk tot een aanzienlijke toename van de Strandplevier (130 paar in 1981). Dit verdoezelde enigszins de afname in de oorspronkelijke natuurlijke biotopen.

Nu, 10 jaar later, is het aanbod aan geschikte, weinig begroeide kunstmatige gebieden heel wat kleiner. Op Linkeroever kregen we een afname van 117 paar in 1981 (gegevens J. Van Impe) tot amper 17 paar in 1990. In de Achterhaven van Zeebrugge was er een terugval van 22-26 paar in 1981 tot 4 paar in 1990. Dit werd echter gecompenseerd door de creatie van geschikte terreinen

in de Voorhaven waar momenteel ca. 30 paar broeden. Het aantal paren in natuurlijke biotopen (duinen en strand) is schrikbarend klein geworden (ca. 5 paar).

De Vlaamse populatie bevindt zich momenteel op een lager niveau dan in de jaren '50 en '60 (Tabel 2) en een verdere afname in de nabije toekomst lijkt bijna onvermijdelijk. Zo zal o.a. de Voorhaven te Zeebrugge wellicht binnenkort zijn belang voor broedvogels verliezen. Wel kunnen beheersmaatregelen in een aantal reservaatgebieden (bv. IJzermonding en Zwin) eventueel leiden tot een plaatselijke toename.

KIEVIT *Vanellus vanellus*

Totale populatie

Er zijn onvoldoende gegevens voorhanden voor een goede raming van de huidige Belgische broedpopulatie. In de meeste regio's wordt de soort niet geïnventariseerd. De steltloperinventarisatie in Vlaanderen in 1981 liet de populatie toen op zo'n 12.000 à 15.000 paar schatten. Voor heel België kon toen een cijfer van 15.000 à 20.000 paar vooropgesteld worden. We vermoeden dat de populatie momenteel nog in dezelfde grootteorde ligt.

Verspreiding

Van enkele regio's liggen ruwe schattingen voor die echter met de nodige voorzichtigheid moeten geïnterpreteerd worden. In de Oostkustpolders ligt het broedbestand vermoedelijk rond de 900 à 1100 paar. Voor de totale kustpolders is 2000 paar wellicht een absoluut minimum.

De populatie van de Antwerpse Kempen ten noorden van het Albertkanaal, bedraagt waarschijnlijk een 3000-tal paar.

In het gebied van de Beneden-Schelde broeden momenteel zo'n 800 paar (500 Linkeroever, 250-300 Rechteroever).

In Limburg is er nog steeds een zuidwaartse expansie aan de gang en een groot deel van Haspengouw en het Hageland (> 500 paar) is nu reeds bezet.

In Wallonië wordt de broedpopulatie geschat op 3000 à 5000 paar.

Van vele andere regio's zijn te weinig gegevens voorhanden om schattingen te doen.

	Europa	België	
		A	B
Scholekster <i>Haematopus ostralegus</i>	209,500 - 245,000	610 - 640	0.3
Kievit <i>Vanellus vanellus</i>	923,000 - 994,000	15,000 - 20,000	1.6 - 2.0
Watersnip <i>Gallinago gallinago</i>	530,000 - 539,000	55 - 65	< 0.1
Grutto <i>Limosa limosa</i>	94,700 - 119,500	865 - 910	0.8 - 0.9
Wulp <i>Numenius arquata</i>	122,000 - 128,000	440 - 475	0.4
Tureluur <i>Tringa totanus</i>	164,000 - 172,000	145 - 160	< 0.1

Tabel 4: Aantal broedparen van weidevogels in België in relatie (%) tot de Europese broedpopulatie (Van Dijk et al. 1989).

Table 4: Number of breeding pairs of meadow waders in Belgium (a) in relation to the European population (%), (b) (Van Dijk et al. 1989).

Bespreking

De Kievit is er tijdens de laatste 50 jaar zonder twijfel vooruit gegaan. Toch waren de populatieschattingen van vóór 1981 (zie Tabel 2) zeker te laag, zoals ook reeds door Voet et al. (1982) aangegeven. De eerste specifieke steltloperinventarisatie in 1981 bracht iets meer duidelijkheid over de populatiegrootte. Hoe de broedpopulatie geëvolueerd is tijdens de laatste 10 jaar is niet meteen duidelijk. Er waren geen regio's waar melding gemaakt werd van opvallende wijzigingen in het kievitenbestand, behalve in het Beneden-Scheldegebied (450 paar in 1981, 800 paar in 1990) maar daar zullen habitatveranderingen wel een hoofdrol in gespeeld hebben.

Aan de habitatkeuze van de Kievit werd relatief weinig aandacht besteed. We stelden wel vast dat Kieviten soms erg hoge dichtheden kunnen bereiken op akkers waarbij een zekere kolonievorming optreedt. De aanwezigheid van (drassige) graslanden in de nabijheid blijft echter meestal een vereiste. In zeer grootschalige akkerbouwgebieden is de soort duidelijk veel schaarser. Voor een vergelijkend onderzoek naar de broedbiologie van de Kievit op braak terrein en landbouwterrein verwijzen we naar Van Impe (1988).

KEMPHAAN *Philomachus pugnax*

Tot het midden van de eeuw kwam een kleine populatie voor in de grote en natte heidevelden van de Antwerpse Kempen. In de periode 1950 - 1980 werd de Kempphaan een zeldzame (max. 2 paar) en onregelmatige broedvogel in Vlaanderen. Voor zover we weten werden er tijdens de laatste 10 jaar geen zekere broedgevallen meer vastgesteld.

BONTE STRANDLOPER *Calidris alpina schinzii*

De soort was broedvogel aan de Beneden-Schelde tussen 1982 en 1988 met 1 tot 4 paar (zie o.a. Van Impe & Buldeel 1983 en Steeman 1983).

In 1989 en 1990 werd tijdelijk zang en territoriaal gedrag vastgesteld van 1 paar, maar er waren verder geen broedbewijzen.

WATERSNIP *Gallinago gallinago*

Totale populatie

De totale Belgische populatie bedroeg in 1989 wellicht 65-80 paar, in 1990 slechts 55-65 paar.

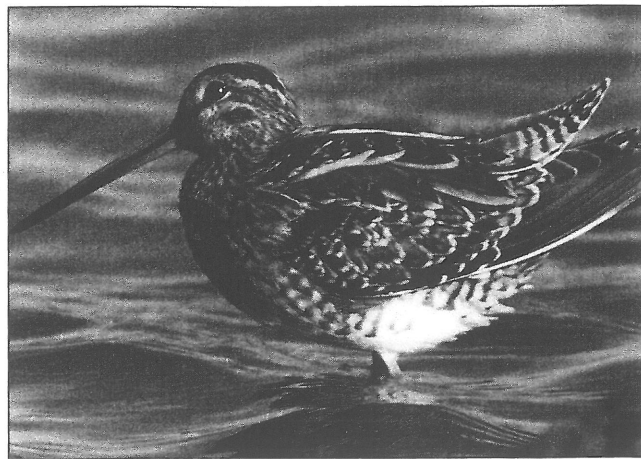
De soort is echter vrij moeilijk te inventariseren zodat deze cijfers met enige voorzichtigheid moeten gehanteerd worden.

Verspreiding

- Limburg 30-35 paar (1990)

Het broedareaal in Vlaanderen lijkt zich momenteel vrijwel volledig te beperken tot deze provincie. Wegens de droogte was 1990 een slecht jaar voor deze soort. Het aantal broedparen schommelde tussen 30 en 35. In de periode 1987-1989 kwamen zo'n 45 tot 50 paar tot broeden. Het juiste aantal broedparen is echter onmogelijk juist te bepalen en bovenstaande cijfers zijn dan ook slechts zo nauwkeurig mogelijke schattingen.

Belangrijke broedgebieden in 1989 waren nog het Schulensbroek (8 paar), de vallei van de Zwarte Beek (10-15 paar), opgespoten terreinen langs het Albert-

Watersnip *Gallinago gallinago*

Foto: A.C. Zwaga

kanaal (8-10 paar) en de bovenloop van verschillende beekvalleien zoals de Bosbeek, Herk, Demer enz. (totaal: 15 à 20 paar).

□ Antwerpse Kempen

De laatste jaren werden nog territorium-houdende paren genoteerd op o.a. de Kalmthoutse Heide (1989: 1), het Groot Schietveld te Brecht (1988: 2), het Kijkverdriet te Ravels-Oud-Turnhout (1989: > 1) en het Goor te Retie (1988: 1). In 1990 was geen van deze plaatsen bezet door de uitzonderlijke droogte en op de twee eerstgenoemde plaatsen broedt de soort zelfs in natte jaren zeer occasioneel.

De Watersnip broedt ook niet langer meer in de Zegge (mond. med. M. Verbruggen).

□ Andere gebieden in Vlaanderen

Jaarlijks broeden er min. 2 paar in de Brabantse Demervallei.

Broedgevallen van Watersnippen zijn buiten de Kempen een zeldzaamheid geworden. Voor 1990 noteerden we nog 2 waarschijnlijke broedgevallen in de Oostvlaamse Leievallei; in gunstige, natte jaren broedt de soort mogelijk nog in de Bourgoyen te Drogen en Meersen in de vallei van de Boven-Schelde.

□ In Wallonië ten slotte houdt een kleine populatie stand die naargelang de waterstand in het voorjaar wel wat kan schommelen. In 1990 ca. 23 paar.

Bespreking

In 1981 werd het aantal broedparen in Vlaanderen op 100 à 110 paar geschat (120 in België). Bij vorige populatieschattingen in de jaren '50 tot '70 vond vrijwel zeker een onderschatting plaats en vermoedelijk is reeds vanaf die periode een achteruitgang van het broedbestand aan de gang. De soort is sinds 1981 nog verder in aantal afgenomen. Het meest opvallend is het nagenoeg volledig verdwijnen van de soort uit meerdere regio's zoals de Antwerpse Kempen (nog 10-15 paar in 1981) en de Oostvlaamse Scheldevallei (5 paar in 1981). In deze regio's is de soort nu wellicht een onregelmatige broedvogel.

Wat Limburg betreft wordt het afleiden van duidelijke tendensen sterk bemoeilijkt door de vrij hoge graad van onnauwkeurigheid bij het inventariseren. De meeste Limburgse broedparen nestelen in beekvalleien. Gezien echter ook hier belangrijke weidevogelbiotopen ver-

dwijnen (ontwatering, overbemesting,...) ligt een afname echter in de lijn van de verwachtingen. Het opmerkelijk laag aantal in 1990 is echter ook in belangrijke mate te wijten aan de droge zomer.

GRUTTO *Limosa limosa*

Totale populatie

De Grutto blijkt het onverwacht goed te doen. In 1989 bedroeg de Vlaamse populatie 810 à 860 paar, in 1990 865 à 910 paar. Vrijwel alle broedgebieden werden goed geïnventariseerd zodat deze schattingen betrouwbaar zijn.

Verspreiding

□ Kustpolders 272-285 paar (1990)

Tijdens de laatste 3 jaar vonden hier vrij grondige inventarisaties plaats die volgende totaalaantallen opleverden: 185-190 paar in 1988, 210-220 paar in 1989 en 272-285 paar in 1990. Opvallend is de duidelijk stijgende lijn tijdens deze drie jaar.

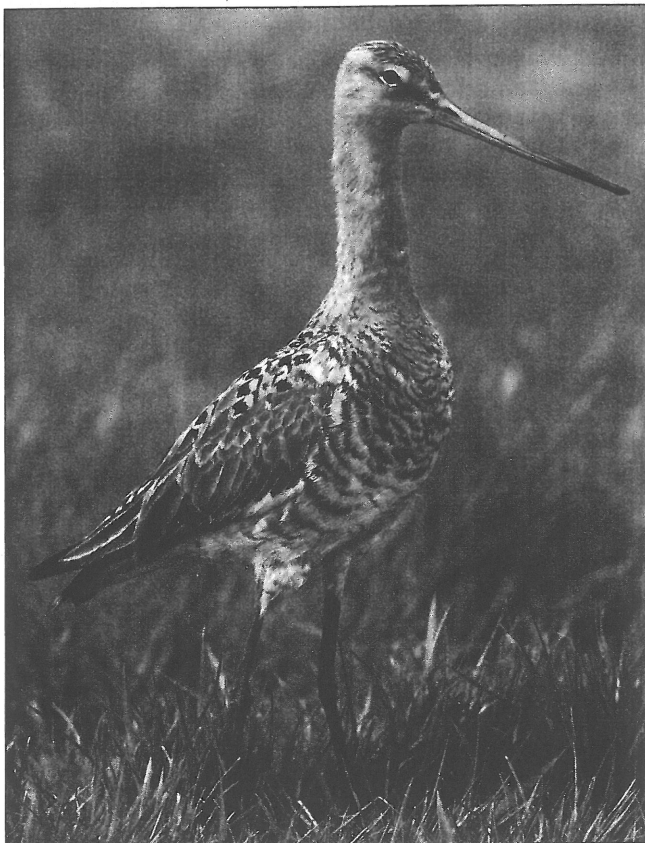
Het grootste aantal broedparen treffen we aan in de Oostkustpolders: 122 paar in 1989 en 161 paar in 1990. In deze regio springt vooral de Uitkerkse Polder in het oog: 35 paar in 1989 en 60 paar in 1990! Andere belangrijke broedgebieden zijn gelegen in weidegebieden te Damme, Dudzele en de Achterhaven te Zeebrugge.

Aan de Middenkust schommelde de populatie in 1990 vermoedelijk rond 35 à 40 paar.

Aan de Westkust zijn de broedgebieden alle gelegen in de IJzervallei. Vooral de IJzerbroeken tussen Diksmuide en Oostvleteren herbergen veel broedparen: 47-53 paar in 1989 en 63-71 paar in 1990.

□ Polders Noord-Oost-Vlaanderen 2 paar (1990)

Twee broedparen in de Roeselarepolder te St.-Margriete.

Grutto *Limosa limosa*

Foto: A.C. Zwaga

De soort is hier de laatste 10 jaar een regelmatige, maar niet jaarlijkse broedvogel met 1 tot 3 broedparen.

□ Scheldevallei 12-15 paar (1990)

In deze vallei kunnen we nog twee broedgebieden onderscheiden.

In de Bourgoyen te Drongen-Gent broeden jaarlijks een 3-tal paartjes; in 1986 zelfs 6 paar.

In de Kalkense Meersen kwamen in 1990 9 tot 11 paar tot broeden.

□ Beneden-Schelde 100-105 paar (1990)

Op Linkeroever werden in 1990 bij grondige inventarisaties 83 paar geteld op de opgespoten terreinen. Kleine aantallen broeden in de resterende polders van Kieldrecht-Doel (7 paar in 1989, > 6 paar in 1990). Aangenomen mag worden dat de totale populatie van de Linkeroever zich in 1990 rond 90 paar situeerde.

Op Rechteroever broedt de soort in Oorderen-Vormingsstation en te Zandvliet (BASF) met een totaalbestand van ca. 10-15 paar.

□ Antwerpse Kempen 400-420 paar (1989-1990)

Zowel in 1989 en 1990 kon de populatie geschat worden op 400 à 420 paar. Meer dan 50 % daarvan broedt in twee grote gebieden:

(1) de weilanden in de driehoek Achterbroek - Nieuwmoer - Wuustwezel, met uitlopers in de richting Essen-Horendonk en (2) de uitgestrekte wei- en akkerlandcomplexen binnen de lijn Loenhout - Meer - Hoogstraten - Oostmalle - Brecht.

De inventarisatie in 1981 leverde een aantal van > 500 paar op maar dat was een jaar met een uitzonderlijk hoge bezetting op vele plaatsen (in 1980 b.v. max. 430-450 paar). In de jaren '80 stellen we dus een lichte tendens tot afname vast. Tussen 1987 en 1990 bleef de populatie echter vrij stabiel.

□ Limburgse Kempen 78-87 paar (1989)

In 1989 werd een totaal bekomen van 78-87 paar in 1989 met belangrijke concentraties in Noord-Oost Limburg (30-33 paar) en aan de bovenloop van Dommel/Gielisbeek/Bullenbeek (18-19 paar). Daarnaast heel wat gebieden waar 1 tot 6 paar broeden.

De broedpopulatie lijkt te zijn toegenomen sinds 1981 toen een totaal van 60-66 paar werd bekomen. De lichte toename van de Grutto is wellicht te wijten aan het bezetten van een aantal nieuwe gebieden sinds het begin van de jaren '80. De gebieden rond de bovenloop van Dommel en Gielisbeek evenals deze rond Turfven in Oplabbeek zijn na 1984 ingenomen. In andere gebieden wordt dan echter weer een uitgesproken afname vastgesteld. De Buitenheide te Achel herbergt jaarlijks 1 paar ofschoon er van 1975 tot 1985 een 19-tal broedparen werden geteld.

Bespreking

In het verleden werd het aantal broedende Grutto's in Vlaanderen onderschat, vooral in de Kempen. De grote en plotse toename in 1981 (Tabel 1) is voor het grootste deel toe te schrijven aan een meer nauwkeurige en volledige inventarisatie.

Een beetje tegen de verwachtingen in stellen we vast dat de Grutto de laatste 10 jaar wel effectief is toegenomen in België. Die toename is echter niet in alle regio's merkbaar en is vooral het gevolg van de aantalsevolutie in de kustpolders. Of het hier gaat om een toename op lange termijn of om een kortstondige uitschieter valt

nog af te wachten. De geleidelijke stijging van het aantal broedparen tijdens de laatste drie jaar wijst alvast in de eerste richting. De redenen voor deze toename zijn nog niet erg duidelijk. Wel blijkt de Grutto zich beter dan verwacht aan te passen aan landschapsveranderingen. Op bepaalde plaatsen, vooral in ruilverkavelingen kan zich plaatselijk wel een afname voordoen maar dit wordt dan gecompenseerd door nieuwe vestigingen in de omgeving. Opvallend bij die recent gekoloniseerde broedgebieden, b.v. aan de Westkust, is dat deze hoofdzakelijk bestaan uit grasweiden. In het verleden daarentegen was er een sterke voorkeur voor (natte) hooilanden. Deze omschakeling is mogelijk het gevolg van het steeds vroeger maaien van de hooilanden. Tijdens de laatste warme en droge zomers werd op vele plaatsen reeds begin mei gemaaid zodat het broedsucces vaak erg klein was.

WULP *Numenius arquata*

Totale populatie

De broedpopulatie bestaat wellicht uit 440-475 paar. De soort werd in vrijwel alle broedgebieden goed geïnventariseerd zodat deze schatting vrij nauwkeurig is.

Verspreiding

- Antwerpse Kempen 250-265 paar (1989-1990)

De hoogste densiteiten vinden we op resterende heidevelden en omgeving, alsook op heideontginningsgebieden, o.a. de Kalmthoutse Heide, Groot Schietveld, Brechtse Heide, vennengebied ten noorden van Turnhout, rond Liereman, Laboueursheide (Hoogstraten-St.-Lenaerts), gebieden rond Ravels, Poppel enz. Plaatselijk komen ook behoorlijke dichtheden voor in valleigronden, vooral in het bekken van de Mark.

- Limburgse Kempen 185-205 paar (1989)

De broedgebieden van de Wulp situeren zich vooral op de militaire domeinen van Meeuwen - Helchteren - Hechtel - Koersel - Leopoldsburg. Daarbuiten komt deze soort vooral nestelen in de weidevogelgebieden met hun randzones. De dichtheden zijn daar evenwel beïnvloedend lager dan in de heidegebieden van de militaire domeinen.

De Wulp broedt jaarlijks met twee broedparen op opgespoten terreinen langs het Albertkanaal te Bilzen-Genk. Dit is de meest zuidelijke grens in de provincie Limburg.

Het aantal broedparen ligt iets hoger dan in 1981 (150-175 paar). Het is echter niet meteen duidelijk of het hier om een reële toename gaat dan wel om een betere en meer volledige telling.

- Beneden-Schelde 4 paar (1990)

De soort heeft zich sinds kort gevestigd op opgespoten terreinen van de Linkeroever: 3 paar in 1989 en 4 paar in 1990.

Bespreking

Het aantal broedparen lijkt lichtjes afgenomen sinds 1981 toen een totaal van 475-500 paar werd bekomen (Voet et al. 1982, gecorrigeerd door Maes et al. 1985). De afname in de Antwerpse Kempen wordt echter gedeeltelijk gecompenseerd door een mogelijk lichte toename in de Limburgse Kempen.

De broedpopulatie van de Wulp werd in de jaren '50 tot '70 vermoedelijk steeds te laag geschat. Tijdens de

laatste decennia hebben zich belangrijke verschuivingen voorgedaan in de verspreiding en de habitatkeuze van de soort. Aanvankelijk kwam de soort vrijwel uitsluitend voor in vochtige heideterreinen. De Wulp bleek zich echter goed aan te passen aan ingrijpende landschapsveranderingen in de Kempen waarbij grote stukken heide in cultuur gebracht werden. Het overgrote deel van de Kempense populatie broedt momenteel op grasland. Of er terzelfdertijd een toename plaatsvond is onduidelijk.

De laatste jaren lijkt het aantal broedparen stabiel of is er zelfs een lichte toename in gebieden waar voldoende graslanden ter beschikking blijven. Toch zijn er ook alarmerende evoluties aan de gang. Door intensivering van de landbouw rond de heidegebieden met omzetting van graslanden in maïsakkers, neemt de Wulp langzaam af in zijn belangrijkste broedbiotopen. Ook de foerageergebieden worden door de snel veranderende landbouw meer en meer ongeschikt.

De aanpassing van de Wulp aan graslanden heeft ook reeds geleid tot de kolonisatie van een nieuw broedgebied; jaarlijks broeden enkele paartjes op begroeide opspuitterreinen aan de Beneden-Schelde.

Voet et al. (1982) vroegen zich af in hoeverre de toenemende intensivering van de landbouw (akkerbouw) de populatie in de Kempen negatief zou beïnvloeden. Tien jaar later stellen we vast dat grote nadelige effecten vooralsnog slechts plaatselijk invloed hebben. In hoeverre de kolonisatie van nieuwe broedgebieden de afname in de traditionele broedgebieden verder zal kunnen compenseren, valt nog af te wachten.

TURELUUR *Tringa totanus*

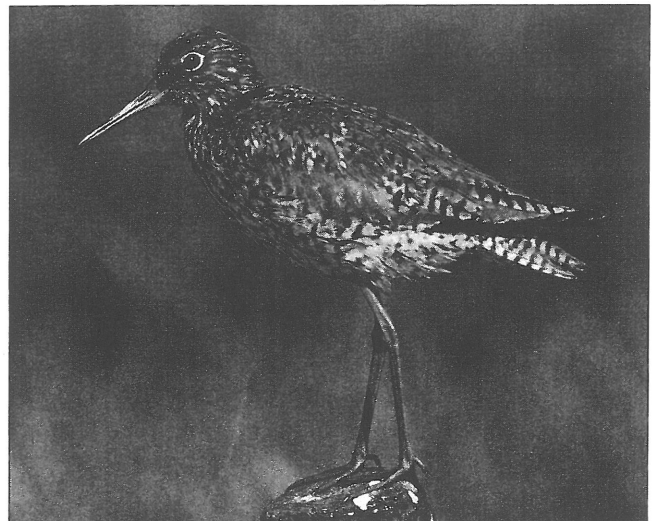
Totale populatie

De totale populatie in België was in 1990 wellicht niet hoger dan 145-160 paar. In vrijwel alle broedgebieden werd de soort vrij nauwkeurig geïnventariseerd. In meer gunstige, natte jaren liggen de aantallen wellicht iets hoger.

Verspreiding

- Kustpolders 60 paar (1990)

Het totale broedbestand in 1990 bedroeg 60 paar. De belangrijkste broedplaatsen waren traditioneel aan de Oostkust gelegen. Het Achterhavengebied te Zeebrugge-Dudzele springt met 31 paar onmiddellijk in het oog.

Tureluur *Tringa totanus*

Foto: A.C. Zwaga

Discussie

In een internationale context lijken de steltloperpopulaties in België weinig voor te stellen (Piersma 1989). In Tabellen 3 en 4 worden de Belgische broedvogelaantallen tegenover de Europese gezet. Slechts voor drie soorten, de Kluut, de Kleine Plevier en de Kievit, blijkt meer dan 1 % van de Europese populatie (exclusief U.S.S.R.!) in ons land te broeden. Door zijn recente toename benadert ook de Grutto de 1 %. België is uiteraard een klein land en de oppervlakte aan geschikte steltloperbiotopen is niet zeer groot, vooral in de zuidelijke helft van ons land. Wanneer we alles op een Europese schaal bekijken, zien we trouwens duidelijk dat ons land voor veel soorten net aan de zuidwestelijke rand van de belangrijke broedgebieden ligt.

De relatief kleine aantallen betekenen echter geenszins dat we geen belang moeten hechten aan onze steltloperpopulaties. Een aantal soorten zijn immers gebonden aan zeldzame en kwetsbare biotopen met een grote natuurwetenschappelijke waarde. We denken hierbij in de eerste plaats aan de meest kritische weidevogels. Het is net die hechte relatie met specifieke biotopen die voor heel wat steltlopersoorten in België een weinig rooskleurige toekomst in het vooruitzicht stelt.

Na de soms verrassend hoge cijfers in 1981 zorgden de jaren '80 voor een eerste ontzuivering. Enkele soorten kenden een aanzienlijke terugval. De belangrijkste oorzaak hiervoor was voor alle soorten dezelfde: het verdwijnen van geschikte broedbiotopen. We kunnen eigenlijk twee groepen steltlopers onderscheiden die elk gebonden zijn aan een verschillend type habitat.

Soorten zoals Kluut, Kleine Plevier en Strandplevier vertonen een sterke voorkeur voor zandige, braakliggende en weinig begroeide terreinen. Zij profiteerden vanaf de jaren '60 van de sterke toename aan opgespoten terreinen. Het was echter toen al duidelijk dat dit een tijdelijke toestand was. Ondanks het verminderde aanbod aan geschikte kunstmatige gebieden tijdens de laatste jaren weten Kluut en Kleine Plevier zich nog op een relatief hoog niveau te handhaven terwijl de Strandplevier sterk is afgenomen. Meer zorgwekkend is echter dat deze soorten nog nauwelijks voorkomen in hun oorspronkelijke natuurlijke biotopen (vooral duinen en strand). Onze kustgebieden hebben in de eerste plaats te lijden onder het groeiende massatoerisme.

Dezelfde evolutie stelde men ook vast in het Nederlandse Deltagebied. Ook daar kregen we een verschuiving van eerder natuurlijke naar meer kunstmatige gebieden (Meininger 1986). Door de Deltawerken ontstonden zeer grote geschikte terreinen voor Kluut en plevieren wat leidde tot een grote toename van de broedpopulaties. 1989 was trouwens voor heel wat soorten een rekordjaar, vooral door de veranderende situaties in het Krammer-Volkerak en de Markiezzaat (Meininger 1990). Ook hier gaat het echter vaak om een zeer tijdelijk fenomeen. De meeste gebieden kennen een plotse toename om dan na verloop van enkele jaren weer af te nemen, soms op spectaculaire wijze. Eens de Deltawerken voltooid, zullen wellicht ook hier de broedvogelpopulaties van vernoemde soorten in het gedrang komen. In Tabel 3 worden de Belgische broedvogelaantallen vergeleken met deze van het Nederlandse Deltagebied en worden ze in een Europese context geplaatst.

Een tweede belangrijke en bedreigde groep vormen de weidevogels. Tijdens de laatste decennia verdwenen grote oppervlakten landbouwgrond ten koste van industrialisatie en woonuitbreiding. Tussen 1960 en 1984 ging

Lagere aantallen treffen we o.a. aan in het Zwin te Knokke-Heist (12 paar), de omliggende Zwinpolders (4 paar) en de Uitkerkse Polders (6 paar). Aan de Middenkust kwam nog 1 paartje tot broeden.

Wel moet opgemerkt worden dat 1990 een erg droog voorjaar kende met een negatief effect op Tureluurs, b.v. in de Uitkerkse Polder waar normaal een 10-tal paartjes broeden.

□ Polders Noord-Oost-Vlaanderen 0-4 paar (1990)

In 1990 waren 4 broedverdachte paartjes aanwezig nabij Assenede en St.-Margriete. Het uitdrogen van de foerageergebieden zorgde wellicht voor een totale mislukking.

□ Beneden-Schelde 85-90 paar (1990)

Een sterke toename werd de laatste jaren vastgesteld op de opgespoten terreinen van Linkeroever waar in 1990 ca. 73 paar werden geregistreerd. Tellingen van andere broedplaatsen op Linker- en Rechteroever, waar kleine aantallen broeden (Zandvliet: ca. 5 paar, Paardenschor: 2 paar, Oude Arenbergpolder: > 2 paar, Lillo, 2 paar); zijn minder volledig en enkele plaatsen werden niet gecontroleerd. Het opgegeven totaal van 85-90 paar lijkt reëel.

□ Antwerpse Kempen 2-4 paar (1990)

Tussen 1987 en 1990 bedroeg de populatie in de Antwerpse Kempen maximaal 5 paar (2-4 paar in 1990). Er zijn nog slechts twee regelmatig bezette broedplaatsen nl. de Kalmthoutse Heide (2 paar in 1990) en het Groot Schietveld (mogelijk 1 in 1990) maar ook hier doet zich een aanhoudende afname voor. Er waren de laatste jaren wel nog onregelmatige broedgevallen op andere plaatsen, o.a. de Maatjes (1984) en Kalmthout-Kruisbos (1989).

De laatste broedplaats in het Turnhoutse (Zandvenheide) is de laatste jaren ook niet meer regelmatig bezet hoewel er nog jaarlijks Tureluurs een territoriaal gedrag vertonen.

□ Limburgse Kempen 0-3 paar (1989-1990)

Tot voor kort bleef de soort hier standhouden met jaarlijks enkele paartjes, o.a. op het industrieterrein van Ford Genk en op het schietterrein te Leopoldsburg. Waarschijnlijk hebben er in 1990 geen broedgevallen plaatsgevonden maar ook hier zal de droogte wel een rol gespeeld hebben.

Bespreking

De terugval van het aantal broedparen in de jaren '80 is aanzienlijk: 210 paar in 1981 tegenover 145-160 paar in 1990. Het feit dat deze afname simultaan plaatsvond op nagenoeg alle broedplaatsen biedt weinig perspectieven voor de toekomst. Zeker de helft van het broedbestand is thans op tijdelijke terreinen gevestigd. De soort zit bovendien geconcentreerd in een klein aantal gebieden en dit maakt de Belgische populatie erg kwetsbaar en gevoelig voor verder habitatverlies. We mogen aannemen dat het verdwijnen van geschikte biotopen (b.v. brakke, natte kleigronden aan de Oostkust) één van de belangrijkste oorzaken is van de vastgestelde afname.

OEVERLOPER *Actitis hypoleucos*

Sinds 1985 komen in Wallonië regelmatig 1 à 2 paartjes tot broeden.

265.000 ha landbouwgrond verloren waarvan 60 % in Vlaanderen. Zo leidde o.a. de uitbreiding van de havens van Zeebrugge en Antwerpen tot het verdwijnen van belangrijke weidevogelgebieden. Maar ook binnen de agrarische gebieden zelf krijgen weidevogels het hard te verduren: pollutie, eutrofiëring, ontwatering, verzuring en overbemesting zijn de voornaamste bedreigingen.

Een aantal soorten gaven weliswaar blijk van een groot aanpassingsvermogen en een zekere flexibiliteit t.a.v. habitatveranderingen. De Scholekster, oorspronkelijk een typische kustvogel, koloniseerde op vrij korte termijn het binnenland. De Wulp evolueerde van een echte heidebewoner naar een weidevogel. Verder stellen we ook vast dat de term 'weidevogel' steeds minder toepasbaar wordt op soorten als Scholekster en Kievit. Een aanzienlijk deel van de broedpopulatie broedt reeds op akkers, vermoedelijk een direct gevolg van een intensiever graslandgebruik en de omzetting van graslanden in akkers.

Meer kritische soorten 'weidevogels' kunnen zich moeilijker handhaven. Tureluur en Watersnip vertonen een alarmerende achteruitgang in België. Vooral hun sterke gebondenheid aan vochtige biotopen maakt ze erg kwetsbaar. Deze soorten zijn grotendeels teruggedrongen tot marginale landbouwgebieden met een natuurlijke handicap, zoals overstromingsgebieden. In deze gebieden gingen landbouw en natuur vaak al eeuwenlang hand in hand. Momenteel beschikt men echter ook over de nodige technische middelen om deze gebieden te intensiveren. In 1960 bedroeg de oppervlakte aan overstromingsgebieden nog 35.000 ha; vandaag blijven daar nog amper 10 % van over (Kuijken 1988). Vervangbiotopen zoals begroeide opspuitterreinen blijven voor soorten als Tureluur en Grutto slechts tijdelijk geschikt.

Beheer en bescherming

Het ontstaan van grote kunstmatige gebieden heeft geleid tot een sterke toename van vooral plevieren en Kluut in de jaren '80. Het hoogtepunt lijkt nu echter voorbij. Vooral Strandplevier vertoonde de laatste jaren reeds een sterke afname. De enige permanente oplossing voor deze steltlopersoorten ligt in het behoud, beheer en herstel van de weinige nog resterende natuurlijke, oorspronkelijke broedbiotopen. Hiervoor zijn echter verregaande maatregelen nodig, zoals het afsluiten van bepaalde duincomplexen of zelfs strandtrajecten voor het publiek, het afgraven van oude opgespoten terreinen en het creëren van nieuwe slik- en schorgebieden aan de kust of de Beneden-Schelde. Het klinkt utopisch in een land als België maar het kan ondertussen wel in onze buurlanden.

De weidevogels zijn er nauwelijks beter aan toe. De conflicten tussen natuurbehoud en landbouw zijn in de laatste half-natuurlijke landbouwgebieden bijzonder groot. Er zijn gelukkig een aantal hoopgevende evoluties aan de gang. In Vlaanderen werden meer dan 100.000 ha aangeduid als E.G.-Vogelrichtlijngebied. Ook de belangrijkste kustgebieden en meerdere weidevogelgebieden vallen hieronder. Negatief is dan weer dat er nog steeds geen specifieke uitvoeringsbesluiten gelden in deze gebieden. Verder wordt binnenkort wellicht gestart met pilootprojecten rond beheerslandbouw, naar het voorbeeld van Nederland, Groot-Brittannië en Duitsland. Gebieden zoals de Demervallei en IJzervallei komen zeker in aanmerking voor weidevogelbeheer. In Limburg werd, met belangrijke steun van de provinciale overheid, zelfs al een aanvang genomen met beheers-

overeenkomsten. Positief is ongetwijfeld ook het eerste echte weidevogelreservaat in Vlaanderen. In 1990 werden in de Uitkerkse Polder 3 ha aangekocht door de vzw Natuurreservaten. Ook De Wielewaal heeft een aantal belangrijke steltlopergebieden in beheer of in eigendom, o.a. weidecomplexen in de Liereman.

Maar terzelfdertijd staan grootschalige en drastische ruilverkavelingsprojecten op stapel in de IJzerbroeken te Reninge-Noordschote, de weidegebieden te Lampernisse en Stuivekenskerke en in de Antwerpse Kempen. De verdere uitbouw van de havens te Zeebrugge en Antwerpen en het uitbouwen van de wegeninfrastructuur in de wijde omgeving bedreigen belangrijke weidevogelgebieden in het Brugse en Antwerpse. Dit toont meteen aan dat er van een echt consequent beschermingsbeleid nog helemaal geen sprake is. Het aanduiden en afbakenen van E.G.-Vogelrichtlijngebieden en RAMSAR-gebieden hebben duidelijk de verwachtingen nog niet ingelost. Nieuw hoop berust op het recente Natuurontwikkelingsplan en de Groene Hoofdstructuur voor Vlaanderen.

We stellen tevens vast dat er een dringende behoefte bestaat aan een monitoring-programma van weidevogels en meer onderzoek naar het habitatgebruik van deze soorten. Met deze gegevens moeten we een daadwerkelijke en degelijke bescherming van de steltlopergebieden kunnen afdwingen. De tijd dringt echter, zoniet zijn soorten zoals Tureluur en Watersnip binnenkort verdwenen als broedvogel in ons land.

Samenvatting

In dit artikel wordt een overzicht gegeven van de aantallen broedende steltlopers in België tijdens de periode 1989-1990. De populatieschattingen zijn hoofdzakelijk gebaseerd op regionale inventarisaties en ongepubliceerde gegevens. De meeste soorten, met uitzondering van de Kievit, zijn niet bijzonder talrijk en zijn in hun verspreiding beperkt tot goed getelde gebieden. Daarom kunnen we aannemen dat de vermelde aantallen vrij nauwkeurig zijn.

De belangrijkste steltlopergebieden komen voor in het noorden van België en zijn weergegeven in Figuur 1. De huidige status van de verschillende steltlopersoorten wordt per regio weergegeven in Tabel 1. Figuren 2 en 3 geven een idee van de verspreiding. In Tabel 2 worden de recente broedvogelaantallen vergeleken met vorige schattingen. We moeten er wel rekening mee houden dat de aantallen van diverse soorten in het verleden vaak onderschat werden.

De Bontbekplevier is een zeldzame maar wellicht toch jaarlijkse broedvogel in België (6 paar). De Kleine Plevier is veel algemener en ruim verspreid (400-510 paar). Het aantal broedende Strandplevieren neemt snel af (55-60 paar). De Kluut vertoonde weliswaar ook een afname, maar deze bleef vrij beperkt (410-420 paar). Deze soorten hebben in de jaren '80 geprofiteerd van het ontstaan van geschikte kunstmatige gebieden, vooral aan de Beneden-Schelde. Het hoogtepunt lijkt echter reeds voorbij. Vooral de Strandplevier vertoont de laatste jaren een sterke afname.

De populatie van de Scholekster is nog steeds aan het toenemen (610-640 paar). Dit gaat gepaard met een zuidelijke uitbreiding van het broedareaal. We beschikken over te weinig recente gegevens om een betrouwbare schatting te maken van het broedbestand van de Kievit. We vermoeden dat we nog dezelfde grootte-orde als in het begin van de jaren '80 kunnen

aanhouden (15.000 à 20.000 paar). Opmerkelijk is de recente toename van de Grutto, vooral in de kustpolders. In 1990 bedroeg de totale Belgische populatie 865 à 910 paar.

Ook de Wulp lijkt behoorlijk stand te houden (440-475 paar).

Tijdens de laatste 10 jaar is het aantal broedende Watersnippen in ons land verontrustend afgenomen (55-65 paar). Habitatverlies, in combinatie met de recente droge zomers, zijn hiervoor wellicht verantwoordelijk. Ook het broedbestand van de Tureluur is aanzienlijk kleiner geworden (145-160 paar), waarschijnlijk om dezelfde redenen. Daarenboven is meer dan de helft van het aantal broedende Tureluurs gevestigd op tijdelijke terreinen die binnenkort zullen verdwijnen.

Sinds 1985 broeden in Wallonië regelmatig 1 à 2 paartjes Oeverloper.

In de discussie worden de Belgische aantallen vooral in een internationaal kader geplaatst en wordt er vervolgens dieper ingegaan op de bedreigingen voor steltlopers en hun broedbiotopen.

Dankwoord

We danken de vele mensen die ons bereidwillig steltlopergegevens hebben doorgegeven of hebben meegewerkt aan inventarisaties, in het bijzonder J.P. Jacob, A. Anselin, P. Lingier, A. Blondeel, M. Batsleer, F. Daemen, J. De Ridder, J. van Ammel, G. Huyskens, H. Voet, J. Rutten en L. Menschaert. Heel waardevolle regionale gegevens steunen op het werk van mensen van de Vogelwerkgroep Vlaamse Kust, de Vogelwerkgroep Noord-Oost-Vlaanderen en de Provinciale Vogelwerkgroep Limburg.

Literatuur

- Batsleer M., 1988. *De broedvogels van het natuurreservaat Bourgoyen-Ossemeersen te Gent 1986-1987*. Actiegroep Bourgoyen-Ossemeersen.
- Beullens W. (Red.), 1986. *Avifauna van het Mechelse*. Wielewaal afdeling Mechelen.
- Buys P., D. Colin, G. Driessens, G. Smets, J. Tafforeau, 1990. *De vogels van de Netevallei en regio Lier. Volume 1*. Vogelwerkgroep Wielewaal-Lier.
- De Beleyr J.P., 1990. Bijdrage voor de avifauna van de Durmevallei - Waasmunster, 01 juli 1989 - 30 juni 1990.
- De Scheemaeker F., 1991. Broedvogelinventarisatie van de Ronselareweiden te Oostkerke-Dudzele-Koolkerke in 1990. *Mergus* 4: 132-143.
- Desmet J., 1985. Voorkomen en ecologie van de Tureluur *Tringa totanus* als broedvogel in de Westvlaamse Oostkust. *Wielewaal* 51: 444-451.
- Devillers P., W. Roggeman, J. Tricot, P. del Marmol, C. Kerwijn, J.-P. Jacob, A. Anselin (Red.), 1988. *Atlas van de Belgische Broedvogels*. Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen, Brussel.
- Devocht J., W. Paulussen, L. Pinceel, 1974. Inventaris der broedparen van Grutto, Wulp, Tureluur en Scholekster in de Turnhoutse Kempen. *Wielewaal* 40: 8-14.
- Devos K., P. Meire, E. Kuijken, (1991, in druk). *Recent population estimates of Meadow Breeding Waders in Belgium*. Wader Study Group Bulletin.
- Du Cheyne G., W. De Smet, 1991. *16de en 17de verslagbundel van de VWG Noord-Oost-Vlaanderen (maart-oktober 1990)*. Ongepubliceerd verslag, Assenede.
- Gabriëls J., 1981. *Weidevogelgebieden in Limburg*. B.N.V.R., Brussel i.s.m. LISEC, Bokrijk.
- Gabriëls J., 1985. *Atlas van de broedvogels in Limburg*. B.N.V.R., Brussel i.s.m. LISEC, Bokrijk-Genk.
- Kuijken E., 1988. Applied ecological research on the conservation of wet grasslands in relation to agricultural land use in Flanders (Belgium). In *Park J.R. (Ed.) Environmental Management in agriculture. European Perspectives*: 207-215.
- Lippens L., H. Wille, 1972. *Atlas van de vogels in België en West-Europa*. Tielt, Lannoo.
- Maes P., H. Meeus, H. Voet, 1985. Broedvogels in Vlaanderen, 1980-1982. *Wielewaal* 51: 185-202.
- Meeus H., L. Berckvens, L. Leestmans, 1979. Inventaris 1978 van de broedparen van Grutto (*Limosa limosa*), Wulp (*Numenius arquata*), Tureluur (*Tringa totanus*) en Scholekster (*Haematopus ostralegus*) in de Turnhoutse Kempen. *Wielewaal* 45: 2-9.
- Meininger P.L., 1986. Kluut *Recurvirostra avocetta*, plevieren *Charadrius* en sterns *Sterna* als broedvogels in het Delta-gebied in 1979-85. *Limosa* 59: 1-14.
- Meininger P.L., 1990. Populaties van enkele soorten broedvogels in Deltagebied in 1989 met een samenvatting van elf jaar monitoring 1979-1989. *Rijkswaterstaat Dienst Getijdenwateren*, nota GWAO - 90 083.
- Menschaert L., in voorbereiding. *Zijn er nog Vogels? Wielewaal Schelde-Leie*.
- Piersma T. (compiler), 1986. Breeding waders in Europe: a review of population estimates and a bibliography of information sources. *Wader Study Group Bull.* 48, Suppl.: 1-116.
- Steeleman C., 1983. Nieuwe broedgevallen van Bonte Strandloper *Calidris alpina schinzii* op linker Scheldeoever in 1983. *Wielewaal* 49: 338-340.
- Van der Krieken B., 1990. Scholekster *Haematopus ostralegus*, Kleine Plevier *Charadrius dubius*, Kievit *Vanellus vanellus*, Watersnip *Gallinago gallinago*. In: *Vogels in Klein-Brabant*. Vogelwerkgroep Klein-Brabant.
- Van Dijk A.J., G. van Dijk, T. Piersma & Sovon 1989. Weidevogelpopulaties in Nederland: de jongste aantalschattingen in internationaal perspectief. *Vogeljaar* 37: 60-68.
- Van Gompel J., 1978. De broedvogels van het weidegebied van Uitkerke (Blankenberge). *Wielewaal* 44: 229-236.
- Van Gompel J., 1988. Weidevogelinventarisatie in de Uitkerkse Polder in 1988. *Mergus* 2: 181-191.
- Van Impe J., G. Bulteel, 1983. De Bonte Strandloper *Calidris alpina schinzii* een nieuwe broedvogel voor België. *Wielewaal* 49: 333-337.
- Van Impe J., 1988. Een vergelijkend onderzoek naar de broedbiologie van de Kievit, *Vanellus vanellus*, op braak terrein en op landbouwterrein. *Giervalk* 78: 287-314.
- Van Impe J., 1991. Een overzicht van de broedende steltlopers op de opgespoten terreinen van Antwerpen-Linkeroever (1977-1990). *Oriolus* 57: 9-17.
- Van Vessem J., P. Meire, 1990. *Vlaamse bijdrage tot de Europese broedvogelatlas*. Rapport Instituut voor Natuurbehoud & Rijksuniversiteit Gent i.s.m. Vlavo.
- Verheyen R., 1957. Over de Laro-Limicolae als broedvogels in België. *Gerfaut-Giervalk* 47: 57-74.
- Voet H., 1970. Esquisse du statut actual des limicoles nicheurs en Belgique. *Gerfaut-Giervalk* 60: 198-223.
- Voet H., H. Meeus, P. Maes, 1982. Broedvogelinventarisatie van de steltlopers in Vlaanderen - 1981. *Wielewaal* 48: 201-218.